

BUDAPEST BŰNÖZÉssel ÉS NYOMORRAL KAPCSOLATOS KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI MENTÁLIS TÉRKÉPE (1921–1941)

KOVÁCS NOÉMI

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar,
Budapest, Magyarország

ORCID: [0009-0005-4248-5493](https://orcid.org/0009-0005-4248-5493)

Absztrakt: A tanulmány a Horthy-korszak Budapestjének Booth londoni nyomortérképe alapján a korabeli sajtó, levéltári források és rendőrfőkapitányi jelentések felhasználásával készített, a Károli Gáspár Református Egyetem szerverén található térképének elméleti hátterét és megalkotási folyamatát mutatja be.

Kulcsszavak: bűnözés, szegénység, digitális bűntérkép, Horthy-korszak, nyomortérkép, bűnözési térképezés, bűnözésföldrajz

BUDAPEST'S MENTAL MAP OF CRIME AND POVERTY BETWEEN THE TWO WORLD WARS (1921–1941)

Abstract: The study presents the theoretical background and creation process of a map of Budapest during the Horthy era, based on Booth's London poverty map and created using contemporary press, archival sources, and police chief reports, which is hosted on the Károli Gáspár Reformed University server.

Keywords: crime, poverty, digital crime map, Horthy era, poverty map, crime mapping, crime geography

BEVEZETÉS

Az alig pár évtizedes múltra visszatekintő büntörténeti kutatások legújabb nemzetközi irányzatának képviselői igyekeznek a városokban tapasztalható bűnözést mint devianciát térképeken elhelyezni. Mivel ezek mentalitástörténeti kutatások eredményei, „mentális térképekről” van szó. A nyomor és bűn összefonódását hangsúlyozó Perényi Roland bécsi és budapesti nyomortelepeket vizsgáló¹ tanulmánykötetében megemlíti Rolf Lindner társadalomtudományi városkutatási munkáját, amelyben a városantropológus kiemeli az empirikus adatok térképen való feltüntetésének jelentőségét. A megfigyelések térbeli ábrázolását először közegészségügyi szempontok indokolták. Az első térképek járványok sújtotta területeket ábrázoltak, aztán különböző társadalmi jelenségeket, például kriminálstatisztikai adatokat vittek papírra ebben a formában. A legismertebb és máig legjelentősebb nyomortérkép Charles Booth nevéhez köthető, aki 1891-ben mutatta be a proletárok londoni szegénynegyedeit² ebben a formában. Ehhez hasonló térkép eddig nem készült a Horthy-korszak Budapestjéről. Szamos Rudolf 1960-ban kiadott *Barakkváros*³ című munkájában ugyan helyet kapott egy fővárosi szegénységet bemutató térkép, de ez messze elmarad a Booth-féle részletgazdagságától. A korábbi évtizedekből viszont még ilyen sem maradt fent. Ahogy a budapesti nyomor feltérképezésére, úgy a bűnös terek térbeli lokalizációjára sem vállalkoztak a két világháború között a tudósok, ami a hiányzó bűnügyi statisztikai adatokkal és a szociálpolitikai célokból készült felmérések erre vonatkozó szegénységével magyarázható.

Tanulmányom egy hiányzó forrás megalkotásának lépéseit kívánja bemutatni. Arra vállalkoztam, hogy a két világháború közötti Budapest nyomornegyedeit és bűnös tereit elhelyezem térképeken a korabeli sajtó (pl. *8 órai újság*, *Az Est*, *Esti Kurir*, *Friss Újság*, *Magyarság*, *Magyar Hírlap*, *Magyar Nemzet*, *Pesti Hírlap*, *Újság*) szocióriportjaiból, valamint bűnügyeket bemutató tudósításaiból származó helyszínek feltüntetésének segítségével. Ez több száz cikket jelent. Kiegészítésképpen megvizsgáltam a Budapest Főváros Levéltárában található, a Fővárosi Törvényszékről és a Fővárosi Ítéltábláról származó több száz iratanyagot, valamint a budapesti rendőrkapitány Fővárosi Közgyűlésen ismertetett havi jelentéseit az 1921 és 1941 közötti időszakból – mindezt azért, hogy egy informatikus segítségével még pontosabb digitális térképeket készíthessek a Károli

¹ Perényi Roland: *A nyomor felfedezése Bécsben és Budapesten. Szociális riportok a 19–20. század fordulóján*, Budapest, BTM Kiscelli Múzeum – Napvilág, 2018

² Charles Booth *térképe*. <https://booth.lse.ac.uk/map/14/-0.1174/51.5064/100/0> (Letöltés: 2025. május 25.)

³ Szamos Rudolf: *Barakkváros*, Budapest, Kossuth, 1960

Gáspár Református Egyetem szerverére. Budapest bűnözéssel és nyomorral kapcsolatos két világháború közötti mentális térképének (1921–1941) megalkotásával nemcsak az volt a célom, hogy jobban ismerjük a Horthy-korszak fővárosi lakosságát és bűnhöz való viszonyát, hanem a mai Budapest bűnös tereinek pontosabb lokalizálására és a fővárosi bűnözés csökkentésére vállalkozó, rendszertel foglalkozó szakemberek munkáját is segíteni akartam.

BŰNÖZÉSFÖLDRAJZ ÉS BŰNÖZÉSI TÉRKÉPEZÉS

A New York-i rendőrség már a 20. század elején alkalmazott térképeket a bűnözési helyszínek ábrázolására, amelyek kezdetben ugyan egyszerű, tűzött térképek voltak, de fokozatosan egyre összetettebb elemzési eszközökké fejlődtek.⁴ A korszak jelentős tudományos irányzata, a „social ecology” iskola, amelynek képviselői, mint pl. Clifford Shaw és Henry McKay,⁵ a bűnözést társadalmi és térbeli kontextusban vizsgálták, amivel hozzájárultak a bűntérképezés elméleti megalapozásához. Ezek a megközelítések a bűnözés térbeli koncentrációját és a társadalmi környezet hatását elemezték.⁶ Manfred Rolfes a bűnözésföldrajzot a „geográfia geográfusok nélkül” fogalmával írta le, utalva arra, hogy a bűnözés térbeli vizsgálatára gyakran nem a földrajztudomány képviselői vállalkoznak, hanem kriminológusok és más társadalomtudósok földrajzi módszerek segítségével.⁷ A bűnözésföldrajz interdiszciplináris területként a kriminológia és a társadalomföldrajz között helyezkedik el, és a bűnözés tér-, valamint időbeli aspektusait, társadalmi-gazdasági hátterét, a bűnözés térbeli dinamikáját vizsgálja. E megközelítés szerint a bűnözés nem csupán a bűncselekmények eloszlását jelenti, hanem a társadalmi folyamatok térbeli megjelenését is, amely a bűnözés várható térbeli elmozdulásainak prognosztizálását is lehetővé teszi. Mátyás Szabolcs a budapesti bűnözésföldrajzi vizsgálatokkal⁸ kapcsolatban rámutat, hogy a nagyvárosi bűnözés térbeli heterogenitása jelentős, a belső kerületek és a külső kerületek között markáns különbségek mutatkoznak a bűncselekmények gyakoriságában és típusában. A nagyvárosi anonim környezetben a

⁴ Nancy Ritter: *A bűnözés feltérképezése. Elvek és gyakorlat*. Washington, D.C., National Institute of Justice, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, 2001, 123–130.

⁵ Clifford R. Shaw – Henry D. McKay: *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago, University of Chicago Press, 1942.

⁶ Fábián Zoltán: A bűnözésföldrajz elméleti alapjai és magyarországi alkalmazásai, *Társadalomtudományi Szemle*, 2015/2, 45–67.

⁷ Manfred Rolfes: *Kriminalität. Sicherheit und Raum*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2015.

⁸ Mátyás Szabolcs: Budapest bűnözésföldrajzi vizsgálata 2009 és 2012 között, *Magyar Rendészet*, 2014/3, 93–103.

bűncselekmények elkövetéséhez kedvezőek a feltételek, ami növeli a bűnözési kockázatot. Ez a térbeli megközelítés segítheti a bűnmegelőzési és rendészeti stratégiák célzottabb kidolgozását.

Spencer Chainey részletesen tárgyalja a bűnözés térbeli elemzésének technikáit,⁹ amelyek között szerepel a hot spot elemzés, klaszterelemzés, időbeli mintázatok vizsgálata, valamint a térbeli regresszió és a földrajzilag súlyozott regresszió alkalmazása is.¹⁰ Ezek a módszerek lehetővé teszik a bűnözési kockázat meghatározását és a bűnözés térbeli mintázatainak azonosítását, ami alapvető a hatékony bűnmegelőzés és rendőri beavatkozás szempontjából. Chainey is kihangsúlyozza, hogy a térbeli elemzések nemcsak a múltbeli bűnözési adatok értékelésére alkalmasak, hanem a jövőbeli bűnözési kockázatok előrejelzésére is, így támogatva a proaktív bűnmegelőzést és a célzott rendőri intézkedéseket. Anthony Braga és más szerzők a „criminology of place” koncepcióját hangsúlyozzák, amely a bűnözés mikrogeográfiájára fókuszál, azaz a városi környezet legkisebb egységeit – például utcai szakaszokat vagy címeket – vizsgálja a bűnözés megértése és megelőzése céljából.¹¹

Erdősi Sándor a bűnözési térképezés hazai helyzetének elemzése során kiemelte, hogy Magyarországon a bűnözési térképezés csak később, a nyugat-európai országokhoz képest késve terjedt el, részben a technikai fejlődés hiánya, részben a bizalmatlanság miatt.¹² Ugyanakkor a bűnözési térképek alkalmazása rendkívül sokrétű: a bűnmegelőzésben, szolgálatsszervezésben, elemző-értékelő munkában, járőrútvonalak és körzeti megbízotti szolgálatok tervezésében, valamint a rendvédelmi akciók területének meghatározásában is hasznos eszköz. Emellett a bűnözési térképek kétdimenziós ábrázolása segíthet olyan összefüggések felismerésében, amelyek csak a statisztikai adatokból nem derülnének ki.

A bűnözésföldrajz (crime mapping) és a bűntérképek együttesen olyan eszkörendszer alkotnak, amely a bűnözési jelenségek térbeli és időbeli mintázatainak feltárását, elemzését és értelmezését teszik lehetővé. Ráadásul a térbeli elemzések révén a rendőrség és a döntéshozók célzottabb, megalapozottabb intézkedéseket hozhatnak, amelyek hozzájárulhatnak a közbiztonság javításához.

⁹ Spencer Chainey: *Understanding Crime. Analyzing the Geography of Crime*, Redlands, California, Esri Press, 2021.

¹⁰ Rachel Boba Santos: *Crime Analysis and Crime Mapping*, Thousand Oaks, California, Sage Publications, 2017.

¹¹ Anthony A. Braga: *Place Matters. Criminology for the Twenty-First Century*, New York, Cambridge University Press, 2016.

¹² Erdősi Sándor: Feljegyzés a bűnözési térképről, *Magyar Rendészet*, 2010/2, 45–52.

A HORTHY-KORSZAK BUDAPESTI NYOMOR- ÉS BÜNTÉRKÉPÉNEK ELŐZMÉNYEI

A két világháború közötti Budapest bűnös tereinek térképi ábrázolása a bűncselekmények helyszíneinek feltüntetése mellett a korszak társadalmi és jogi viszonyainak komplex leképezését ígéri. A bűnözési térképezés¹³ ugyanis nem csupán technikai eszköz, hanem a társadalmi valóság kritikai elemzésének fontos része, amely hozzájárul a korszak városi társadalmának és bűnözési jelenségeinek mélyebb megértéséhez.

Perényi Rolandnál¹⁴ a bűnügyi térképezés elsősorban a századfordulós főváros bűnözésének társadalomtörténeti vizsgálati eszközeként jelenik meg.¹⁵ Munkáiból kiderül, hogy a bűnözés térbeli megjelenítése a társadalmi kontroll és a városi szegregáció mechanizmusainak feltárását is szolgálhatja. Rámutat, hogy a bűntérképezés nem csupán statisztikai adatvizualizáció, hanem azon társadalmi és hatalmi viszonyok térbeli leképezése is, amely a nyomornegyedek és bűnözési gócpontok elkülönítését segítette elő.¹⁶

Kerepeszki Róbert a bűntérképezés társadalomtörténeti jelentőségét hangsúlyozza, különösen a városi marginalizáció és a bűnözés térbeli összefüggéseinek feltárásában.¹⁷ A bűntérképezés kutatásaiban alkalmazott módszertana lehetővé teszi a városi társadalom rétegződésének és konfliktusainak mélyebb megértését, hozzájárulva a nyomornegyedek és a bűnözés közötti kapcsolatok feltérképezéséhez.¹⁸ Munkái rámutatnak, hogy a bűntérképezés a társadalmi problémák komplex térbeli megjelenítését is lehetővé teszi.

¹³ Szabó Márton: *Tanulmányok a XIX–XX. századi magyar állam rendvédelmi történetéből*, Budapest, Nemzeti Közszerződési Egyetem, 2011.

¹⁴ Perényi Roland: *A nagyvárosi bűnözés társadalomtörténete. Hétköznapi bűnözés Budapesten a XIX–XX. század fordulóján*, PhD-disszertáció, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2012/2013.

¹⁵ Perényi Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914*, Budapest, L'Harmattan, 2012.

¹⁶ Perényi Roland: A bűnügyi statisztika Magyarországon a „hosszú” XIX. században, *Statisztikai Szemle*, 2007/6, 523–540.

¹⁷ Kerepeszki Róbert: *A városi marginalizáció térbeli dimenziói*, Budapest, ELTE BTK, 2020.

¹⁸ Kerepeszki Róbert: *Rendtörvények a két világháború között*, doktori értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2018.

CHARLES BOOTH NYOMORTÉRKÉPE

Charles Booth 19. századi londoni nyomortérképe az egyik legjelentősebb és legkorábbi szociális térkép, amely a társadalmi egyenlőtlenségek és a városi szegénység térbeli megjelenését vizsgálja.¹⁹ Booth 1886 és 1903 közötti átfogó kutatásának eredményeként született meg az a híres, színezett térkép, amely London utcáit társadalmi osztályok szerint kategorizálja.²⁰ A térkép elkészítésének hátterében Booth társadalmi elkötelezettsége állt. Eredetileg azt kívánta ellenőrizni, hogy az 1885-ös szociáldemokrata jelentés állítása, miszerint London lakosságának 25%-a mélyszegénységben él, fennáll-e. Kutatásából²¹ kiderült, hogy a szegénység mértéke ennél súlyosabb volt, a lakosság közel harmada élt nyomorban akkoriban.²² Booth és kutatócsapata több száz helyszíni felmérést végzett, interjúkat készítettek, és részletes megfigyeléseket rögzítettek, melyek alapján a városrészeket hét társadalmi osztályba sorolták, a „legalsóbb osztálytól” („Vicious, semi-criminal”) a „gazdagokig”.²³ A térkép színekkel vizuálisan érzékeltetik a társadalmi rétegződés komplexitását: a fekete jelöli a legsúlyosabb szegénységet és a bűnözéssel összefüggő területeket, míg a sárga a leggazdagabb negyedeket. A színezés a jövedelmi viszonyok mellett a társadalmi státuszt, az életkörülményeket és a közbiztonságot is tükrözte.²⁴ Booth térképe így nem egyszerű statisztikai ábrázolás, hanem a társadalmi valóság térbeli leképezése, amely rámutatott arra, hogy a szegénység és a bűnözés nem véletlenszerűen oszlik el, hanem bizonyos városi zónákban koncentráltan jelenik meg. A térképkészítése során Booth statisztikai adatokat gyűjtött, de a helyi lakosok véleményét, szokásait, életmódját is dokumentálta, így a térkép egyfajta mentális térkép is lett, amely a társadalmi attitűdöket és a városlakók szubjektív megítélését is tükrözi.²⁵ Ez a módszertani

¹⁹ *Charles Booth's Poverty Map and Notebooks*, London, School of Economics, 1886–1903.

²⁰ *How Charles Booth mapped London poverty*, London Museum, 2021.

²¹ *Charles Booth's poverty map of London*, The British Library. <https://www.britishlibrary.cn/en/articles/charles-booths-poverty-map-of-london/> (Letöltés: 2025. május 25.)

²² Mary S. Morgan (eds.): *Charles Booth's London Poverty Maps*, London, Thames & Hudson, 2019. <https://www.raremaps.com/gallery/detail/93014/booth-temperance-map-london-1899-1900-map-showing-places-booth> (Letöltés: 2025. május 25.)

²³ *Booth Temperance Map*, London, 1899–1900, megjelent 1902-ben. Charles Booth *Inquiry into the Life and Labour of the People in London* című sorozatának része. A térkép a londoni központi területeket ábrázolja, feltüntetve az alkoholt árusító, engedéllyel rendelkező helyeket, vallási intézményeket és általános iskolákat.

²⁴ *Charles Booth's Rare Poverty Map of London's East End*, London, Macmillan, 1889. Ez az elsőként megjelent szegénységtérkép Booth *Labour and Life of the People, Volume 1: East London* című alpművéből származik, és részletes képet ad a viktoriánus kori londoni East End társadalmi-gazdasági viszonyairól.

²⁵ Charles Booth: *Inquiry into the Life and Labour of the People in London*, 17 vols., London, Macmillan, 1902–1903; Ez a kiadás a legvégső, teljes körű munka, amely a korábbi kettő-, négy

megközelítés újszerű volt a korabeli társadalomtudományban, és hozzájárult a szociológia, az urbanisztika és a kriminológia fejlődéséhez. Booth munkája a társadalmi reformokra is jelentős hatással volt. A feltárt szegénységi mintázatok és a társadalmi igazságtalanságok nyilvánosságra hozatala hozzájárult az öreg-ségi nyugdíj bevezetéséhez 1909-ben, ahogy a városi szegénynegyedek átalakításához és a lakhatási viszonyok javításához is.

Összességében Charles Booth nyomortérképe a társadalmi egyenlőtlenségek vizuális dokumentációjának úttörő példája, amely a bűnözésföldrajz és a társadalomtudományok számára máig meghatározó forrásként szolgál. A térkép nem csupán a múlt társadalmi valóságát tárja fel, hanem módszertani példaként is szolgál a bűnözés és szegénység térbeli elemzéséhez.

FORRÁSOK A HORTHY-KORSZAK BŰNTÉRKÉPEIHEZ

A Horthy-korszak társadalmi és gazdasági viszonyainak térbeli ábrázolására irányuló források, a nyomortérképekhez és mentális bűntérképekhez hasonló dokumentumok száma korlátozott, ráadásul nem alkotnak egységes, széles körben ismert gyűjteményt. Bár léteznek ilyen jellegű anyagok, ezek inkább szórványosak, részlegesek, és nem rendelkeznek a modern értelemben vett tudományos nyomortérkép vagy mentális bűntérkép módszertani precizitásával. Elsősorban a korszak szociográfiai, rendészeti és közigazgatási dokumentumai között találhatók olyan térképek, amelyek a nyomor, a szegénység és a bűnözés térbeli megjelenését próbálják megragadni.²⁶ Ezek a térképek többnyire nem önálló, explicit „mentális bűntérképek” vagy „nyomortérképek”, hanem inkább a rendőrségi, bírósági vagy szociális intézményekben készített, részben statisztikai, részben kvalitatív adatokra épülő ábrázolások, amelyek a városrészek, kerületek vagy szegénynegyedek bűnözési és társadalmi helyzetét mutatták be.²⁷

A rendelkezésre álló források között szerepelnek rendőrségi bűnözési térképek és jelentések, amelyek a bűnözési gócpontokat jelölték ki, de ezek gyakran belső használatra készültek, és nem váltak széles körben hozzáférhetővé. A szociográfiai felmérések és riportok, például Szamos Rudolf későbbi *Barakkváros* című munkájának előzményei, amelyek a nyomortelepek és szegénynegyedek térbeli elhelyezkedését, életkörülményeit dokumentálták, szintén forrásértékkel bírnak. A mentális térképezés forrásait leginkább a kortárs sajtóanyagokban találjuk,

és kilenczkötetes kiadások után készült, és a legteljesebb statisztikai és térképi anyagot tartalmazza a viktoriánus kori londoni munkásosztály életéről és körülményeiről.

²⁶ Lásd: Weis István: *A mai magyar társadalom*, Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1930.

²⁷ Lásd: Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*, 3. kiadás, Budapest, Osiris, 2005.

annak ellenére, hogy a társadalmi problémák térbeli megjelenését néha torzított vagy szelektív módon ábrázolták. A Horthy-korszak újságírói is hozzájárulnak a korszak társadalmi és bűnözési viszonyainak térbeli megértéséhez.²⁸ A források mennyisége korlátozott, és a dokumentumok sok esetben töredékesek, szórványosak, ami részben a korszak politikai és társadalmi viszonyainak, részben a technikai és módszertani korlátoknak tudható be. A nyomortérképek és mentális bűntérképek modern értelemben vett, tudományos igényű alkalmazása Magyarországon ugyanis csak a 20. század második felében vált általánossá.

Az új digitális bűntérkép megalkotásának forrásai a különböző kerületi helytörténeti gyűjtemények²⁹ leírásai és fényképei, valamint a korabeli újságok cikkei.³⁰ Ez utóbbiak részletes beszámolókat, riportokat és közérdekű információkat közölnek a bűnözésről, a rendőrségi intézkedésekről és a társadalmi problémákról. A Budapest Főváros Levéltárában (BFL) őrzött törvényszéki és ügyészségi iratanyagok³¹ is részletes adatokkal szolgálnak a bűncselekmények helyszíneiről, elkövetőiről és az eljárások menetéről, így nélkülözhetetlenek a pontos térképi ábrázoláshoz, de fontos források még a budapesti rendőrkapitány Fővárosi Közgyűlésen ismertetett havi jelentései is az 1921–1941 közötti időszakból, mivel rendszeresen összegzik a főváros bűnügyi helyzetét, a rendőrségi intézkedéseket és a bűnözési gócpontokat. Ezek a jelentések nemcsak statisztikai adatokat és bűnügyi helyszínekre vonatkozó információkat tartalmaznak, hanem a rendőrség stratégiai megközelítését is tükrözik, amivel hozzájárulnak a bűntérkép korszerű és hiteles elkészítéséhez.

A BŰNÖZÉSI TÉRKÉPEZÉS

A bűnözési térképezés folyamata több, egymásra épülő lépésből állt, amelyek mindegyike a történeti hitelességet és a forráskritikát helyezte előtérbe. A KRE szerverén elhelyezett, digitális, multidiszciplináris képességeket igénylő szegénységtérkép és mentális bűntérkép elkészítéséhez programozói segítséget

²⁸ Molnár Gábor: A társadalmi térképezés és a mentális térképek Magyarországon a 20. század első felében, *Szociológiai Szemle*, 2010/3, 45–62.

²⁹ Lásd: Újbuda (XI. kerület) Helytörténeti Kör, Hegyvidéki (XII. kerület) Helytörténeti Gyűjtemény, Angyalföldi (XIII. kerület) Helytörténeti Gyűjtemény, Kőbányai (X. kerület) Helytörténeti Gyűjtemény, Kertvárosi (XVI. kerület) Helytörténeti és Emlékezet Központ, Ferencvárosi (IX. kerület) Helytörténeti Gyűjtemény.

³⁰ Szociális riportok és bűnügyi tudósítások, lásd: 8 *Órai Újság*, *Az Est*, *Esti Kurír*, *Friss Újság*, *Magyarország*, *Magyar Hírlap*, *Magyar Nemzet*, *Pesti Hírlap*, *Újság*.

³¹ Budapest Főváros Levéltára, Fővárosi Törvényszék és Fővárosi Ítéltábla iratanyagai, 1920–1941. VII.5.c., VII.18.d. és más jelzetű fondok.

kértem.³² Miután a birtokunkba került Budapest hetven, hatalmas darabból álló, Budapest Főváros Levéltárában őrzött közigazgatási térképsorozata, amely az 1937-es állapotokat, az épületek szintszámát és az utcanevek változásait is tartalmazza, kezdődhetett a munka. A térkép részleteinek pontos egymásra illesztésével és a szöveges-képi adatbázis programozásával párhuzamosan zajlott a források elemzése és az adatok kinyerése. Mintaként Booth térképe szolgált, így a térképi adatbázisba minden bűncselekményhez, mentális bűnös térhez, nyomornegyedhez és a razziák³³ állomásaihoz egy-egy „pont of interest” (POI) került, amellyel lehetővé vált a bűnözési mintázatok vizuális megjelenítése. Ezzel a bűntérkép nem statikus ábrázolás maradt, hanem egy folyamatosan bővíthető, dinamikus tudományos eszköz lett, amely a múlt bűnözési tereit a jelen kutatója számára is értelmezhetővé teszi.

Az új digitális bűntérkép nagyítható részekből, de csak az eredeti térkép beszkenelt fájljaiból van összeállítva, és nem vektoros, mint például a Google Maps, mégis használható, vizuálisan és tartalmilag is rétegzett, komplex adatbázist kínál, amely lehetővé teszi a főváros két világháború közötti időszakában létező mélyszegénységi területeinek leképezését, valamint a társadalom bűnös helyekről alkotott gondolatainak áttekintését. A térkép alaprétégére, az 1937-es közigazgatási térképsorozatra épülnek rá a tematikus layerek be- és kikapcsolható formában. Először a bűnözés mentális terei, a korabeli sajtó és levéltári források alapján azonosított „gyanús” környékek, ismert bűnözési zónák, majd a szegénységtérkép, amely a munkásnegyedek, nyomortelepek elhelyezkedését mutatja. Ez utóbbi rétegek, társadalmi perifériák gyakran egybeesnek a bűnözés gócpontjaival. A bűntérkép egyik legdinamikusabb eleme a razziák kronológiája: egy idővonalon követhetők a rendőrségi akciók, a helyszínek és időpontok, így a térkép nem csupán statikus, hanem időben is mozgatható, „élő” adatbázissá vált. Külön layerben láthatók a közismert bűncselekmények helyszínei, amelyeket az újságcikkek, bírósági és ügyészségi iratok alapján pontosítottunk. Minden POI-hoz társul egy rövid leírás, forrásmegjelölés, sőt, ahol lehetséges, archív fotó vagy újságrészlet is. Ezzel térképünk nemcsak a bűnözés földrajzi mintázatait, hanem a társadalmi kontextust, az adott városrész mentális és szociális státuszát is érzékelteti. Fontos kiemelni, hogy a layerek egymásra is vetíthetők, vagyis egyszerre látható például, hogy egy adott nyomortelepen milyen típusú bűnesetek fordultak elő, és hogy egy razzia helyszíne egybeesett-e a sajtóban „veszélyesnek” minősített negyedekkel. Ez a többrétegű megközelítés lehetővé teszi a

³² A térkép digitális változatának megalkotása Záborszky Gábor programozó munkája.

³³ Kerepeszki Róbert: Éjjeli őrzéskor. Nagyvárosi „alvilág” és a rendőri razziák Budapestén a 20. század első évtizedeiben, *Acta Universitatis Debreceniensis. Series Historica*, 32. köt., Debrecen, Debreceni Egyetem, 2018, 7–28.

történeti bűnözésföldrajz valóban komplex, interaktív vizsgálatát új perspektívákat kínálva Budapest társadalomtörténetének kutatásához.

A bűnös helyek elhelyezkedése és típusa a digitális bűntérképen többféle vizuális elemmel jelenik meg, megkönnyítve a térbeli és tematikus elemzést. A bűncselekmények helyszínei „pont of interest” (POI) ikonokkal vannak jelölve, amelyek színe és formája layerenként változik. A bűnténytípusok, például az életellenes bűncselekmények, a lopások, testi sértések vagy garázdaságok különböző szimbólumokkal jelennek meg, így a térkép használója azonnal felismerheti a bűncselekmény jellegét és koncentrációját. Ezen túlmenően a térkép rétegei (layerei) között megtalálhatók a nyomortelepek és szegénynegyedek elhelyezkedését ábrázoló szociális térképek, amelyek gyakran egybeesnek a bűnözési gócpontokkal, így a társadalmi környezet és a bűnözés összefüggései is jól láthatók rajta. Az időbeli dimenziót egy külön idővonal réteg biztosítja, amelyen a raszizmus és rendőrségi akciók időpontjai és helyszínei követhetők, ezzel a térkép a bűnözés mintázatait térben és időben egyaránt érzékelteti. Terveink szerint ez a vizuális megjelenítés lehetővé teszi majd a Horthy-korszak bűntörténete iránt érdeklő kutatók számára, hogy komplex módon elemezzék a bűnözési jelenségeket, összekapcsolva a helyszínt, a bűntípusokat és a társadalmi kontextust.

AZ ÚJ BŰNTÉRKÉP TÁRSADALMI HASZNOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Az 1921–1941 közötti bűnözési és társadalmi adatok elemzésével több fontos összefüggés is feltárható a mai Budapest bűnözési trendjeivel kapcsolatban. Először is, a történeti nyomortérképek és mentális bűntérképek rámutathatnak arra, hogy bizonyos városrészek – különösen a társadalmi perifériák, nyomortelepek és munkásnegyedek – hosszú távon is bűnözési gócpontként funkcionáltak, ami arra utal, hogy a társadalmi-gazdasági hátrányok és a bűnözés közötti kapcsolat tartós jelenség. Másrészt az időbeli és térbeli mintázatok összevetése segíthet megérteni azt, hogyan változtak vagy maradtak állandók a bűnözési formák és azok eloszlásai, például a vagyon elleni bűncselekmények vagy erőszakos bűncselekmények koncentrációja. Harmadszor, a múltbeli rendőri raszizmus és beavatkozások hatékonyságának vizsgálata tanulságokkal szolgálhat a mai bűnmegelőzési stratégiák kialakításához, különösen a célzott, helyi akciók tervezésében. Végül a történeti adatok és a jelenlegi statisztikák összevetése hozzájárulhat a társadalmi problémák mélyebb megértéséhez, így a bűnözés komplex okainak feltárásához, ami elengedhetetlen a hosszú távú, fenntartható közbiztonsági intézkedések kidolgozásához.

IRODALOMJEGYZÉK

- BÁLINT Angélik: Nyomor az utcán. A budapesti hajléktalanokról alkotott kép a századfordulón, *Valóság*, 2014/7, 88–98.
- BÁLINT Angélik: A nyomornak nincs mit kockáztatnia. A kriminalizáció logikája a szegénység 20. század eleji ábrázolásaiban, in Kovács Janka – Kökényessy Zsófia – Lászlófi Viola: *A normán innen és túl. Tanulmányok a Történeti Kollégium konferenciájának előadásaiból*, Budapest, Történeti Kollégium, 2017, 165–180.
- BOOTH, Charles: *Inquiry into the Life and Labour of the People in London*, 17 vols., London, Macmillan, 1902–1903.
- Booth Temperance Map 1899–1900, in BOOTH, Charles: *Inquiry into the Life and Labour of the People in London*, London, Macmillan, 1902.
- BOOTH, Charles: *London szegénységi térképe*, British Library, London, 1889. Elérhető: British Library hivatalos oldala.
- BOOTH, Charles: London keleti negyedeinek szegénységi térképe (Descriptive Map of East End Poverty). In: *Labour and Life of the People. Volume 1: East London*. London: Macmillan, 1889.
- BOOTH, Charles: *Szegénységi térképek és jegyzetfüzetek* (Poverty Maps and Notebooks), London, London School of Economics, 1886–1903.
- BOOTH, Charles: *London szegénységi térképe* – interaktív online verzió, London School of Economics. <https://booth.lse.ac.uk/map/14/-0.1174/51.5064/100/0> (Letöltés ideje: 2025. 07. 20.)
- BRAGA, Anthony A.: *Place Matters: Criminology for the Twenty-First Century*, New York, Cambridge University Press, 2016.
- CHANEY, Spencer: *Understanding Crime: Analyzing the Geography of Crime*, Redlands, California, Esri Press, 2021.
- ERDŐSI Sándor: Feljegyzés a bűnözési térképről, *Magyar Rendészet*, 2010/2, 45–52.
- FÁBIÁN Zoltán: A bűnözésföldrajz elméleti alapjai és magyarországi alkalmazásai, *Társadalomtudományi Szemle*, 2015/2, 45–67.
- GYÁNI Gábor: *Az utca és a szalon. Társadalmi térhasználat Budapesten, 1870–1940*, Budapest, Új Mandátum, 1999.
- GYÁNI Gábor: *Térbeli fordulat és várostörténet, in Budapest-túl jön és roszon. A nagyvárosi múlt mint tapasztalat*, Budapest, Napvilág, 2008, 9–21.
- KEREPESZKI Róbert: Éjjeli őrzár. Nagyvárosi „alvilág” és a rendőri razziák Budapesten a 20. század első évtizedeiben, in *Történeti Tanulmányok XXXII.*, Debrecen, Debreceni Egyetem, 2024, 133–165.
- KEREPESZKI Róbert: *Rendtvörvények a két világháború között*, doktori értekezés, Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, 2018.
- KEREPESZKI Róbert: *A városi marginalizáció térbeli dimenziói*, Budapest, ELTE BTK, 2020.
- LINDNER, Rolf: *Die Entdeckung der Stadtkultur. Soziologie aus der Erfahrung der Riportage*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, 1990.

- MÁTYÁS Szabolcs: Budapest bűnözésföldrajzi vizsgálata 2009 és 2012 között, *Magyar Rendészet*, 2014/3, 93–103.
- MÁTYÁS Szabolcs: *Bűnözésföldrajz*. https://www.researchgate.net/publication/376885407_Bunozesfoldrajz
- MOLNÁR Gábor: A társadalmi térképezés és a mentális térképek Magyarországon a 20. század első felében, *Szociológiai Szemle*, 2010/3, 45–62.
- MORGAN, Mary S (eds.): *Charles Booth's London Poverty Maps*, London, Thames & Hudson, 2019.
- PERÉNYI Roland: A bűn és nyomor tanyái. A szegénység és bűnözés tere Budapesten a 19–20. század fordulóján, in *URBS – Magyar Várostörténeti Évkönyv*, 4. köt., Budapest, Budapest Főváros Levéltára, 2009, 205–226.
- PERÉNYI Roland: A bűnügyi statisztika Magyarországon a „hosszú” XIX. században, *Statisztikai Szemle*, 2007/6, 523–540.
- PERÉNYI Roland: *A nagyvárosi bűnözés társadalomtörténete. Hétköznapi bűnözés Budapesten a XIX–XX. század fordulóján*, PhD disszertáció, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2012/2013.
- PERÉNYI Roland: *A bűn nyomában. A budapesti bűnözés társadalomtörténete 1896–1914*, Budapest, L'Harmattan, 2012.
- PERÉNYI Roland: *A nyomor felfedezése Bécsben és Budapesten, szociális riportok a 19–20. század fordulóján*, Budapest, BTM Kiscelli Múzeum – Napvilág, 2018.
- PERÉNYI Roland: Városi tér és hatalom: „utcapolitika” a századfordulós Budapesten, *Századvég*, 11. évf., 2006/39, 29–56.
- RITTER, Nancy: *A bűnözés feltérképezése. Elvek és gyakorlat*, Washington, D.C.: National Institute of Justice, Office of Justice Programs, U.S. Department of Justice, 2001.
- ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*, 3. kiadás, Budapest, Osiris, 2005.
- ROLFES, Manfred: *Kriminalität, Sicherheit und Raum*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2015.
- SANTOS, Rachel Boba: *Crime Analysis and Crime Mapping*, Thousand Oaks, California, Sage Publications, 2017.
- SHAW, Clifford R. – MCKAY, Henry D.: *Juvenile Delinquency and Urban Areas*, Chicago, University of Chicago Press, 1942.
- SZABÓ Márton: *Tanulmányok a XIX–XX. századi magyar állam rendvédelmi történetéből*, Budapest, Nemzeti Közszerkesztési Egyetem, 2011.
- SZAMOS Rudolf: *Barakkváros*, Budapest, Kossuth, 1960.
- TÓTH Antal: *A modern kriminálgeográfia*. https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/4340/1/91-102_Toht.pdf
- TOPALOV Christian: A város-terra incognita. Charles Booth felmérése és London népe, 1886–1891, in Benda Gyula-Szekeres András (szerk.): *Tér és történelem*, L'Harmattan, Budapest, 2002, 77–107.